

Wzory i stereotypy społeczne

Środowisko, w którym żyje człowiek, stanowi przedmiot badań ekologii człowieka. Problematyką środowiska zajmują się również pedagogika, socjologia oraz psychologia wychowania. Każda z tych nauk analizuje środowisko jako przestrzeń oddziałującą na proces wychowania, jednak czyni to z odmiennej perspektywy. Pedagogika skupia się przede wszystkim na funkcjach wychowawczych środowiska, psychologia wychowania analizuje jego wpływ na rozwój psychiczny jednostki, natomiast socjologia wychowania bada środowisko jako element życia społecznego.

Socjologia wychowania szczególną uwagę poświęca procesowi socjalizacji, czyli stopniowemu uspołecznianiu jednostki poprzez przejmowanie norm, wzorów zachowań i stereotypów obowiązujących w danej grupie społecznej. Człowiek od najmłodszych lat funkcjonuje w określonym środowisku społecznym, które wpływa na jego sposób myślenia, oceniania rzeczywistości oraz reagowania na różne sytuacje.[1](#)

Środowisko można określić jako układ bodźców wywołujących określone reakcje psychiczne oraz wpływających na przyswajanie wzorów zachowań i stereotypów. Obejmuje ono elementy środowiska naturalnego, kulturowego i społecznego. Z tego względu środowisko pełni ważną funkcję wychowawczą, ponieważ kształtuje przeżycia psychiczne człowieka oraz wpływa na jego przystosowanie do życia społecznego. Można więc powiedzieć, że środowisko tworzy określony układ sytuacji, do których jednostka musi się dostosować.[2](#)

Albert Bandura podkreślał, że przyswajanie wzorców zachowań nie opiera się wyłącznie na systemie nagród i kar. Bardzo wiele zachowań człowiek nabywa poprzez obserwację i naśladowanie osób uznawanych za wzory. Szczególnie widoczne jest to u dzieci, które bardzo uważnie obserwują zachowania dorosłych i często je kopiują.

Potwierdzeniem tej tezy był znany eksperyment dotyczący wpływu agresywnych treści na zachowanie dzieci. Dzieci bawiły się lalkami, a część z nich wcześniej oglądała filmy przedstawiające agresywne zachowania dorosłych, takie jak bicie, kopanie czy rzucanie przedmiotami. Zaobserwowano, że dzieci mające kontakt z tego rodzaju scenami znacznie częściej zachowywały się agresywnie wobec lalek niż dzieci, które nie miały okazji oglądać podobnych materiałów. Oznacza to, że agresywne zachowania mogą być wyuczone poprzez obserwację osób pełniących funkcję modeli społecznych.[3](#)

Jednocześnie problem agresji nie jest jednoznaczny. Trudno jednoznacznie określić, czy człowiek staje się agresywny jedynie poprzez przejawianie określonych zachowań, czy też konieczne jest ukształtowanie trwałych cech osobowości, emocji i motywacji sprzyjających agresji. Należy również pamiętać, że agresja może przyjmować różne formy. Oprócz przemocy fizycznej istnieje także agresja psychiczna, polegająca między innymi na poniżaniu, zastraszaniu czy znęcaniu się nad innymi osobami.

Wpływ procesu socjalizacji na człowieka może być zarówno pozytywny, jak i negatywny. Zależy to od treści norm, zasad postępowania, wzorców osobowych oraz systemu wartości akceptowanego przez daną grupę społeczną. Nie wszystkie osoby są jednak dla człowieka jednakowo ważnymi wzorami do naśladowania. Najczęściej naśladujemy tych ludzi, których uznajemy za źródło aprobaty naszych działań, opinii i przekonań.

Znaczenie aprobaty społecznej zmienia się wraz z rozwojem człowieka. W pierwszych latach życia najważniejszym źródłem uznania są rodzice lub opiekunowie. W okresie szkolnym dużą rolę zaczyna odgrywać nauczyciel. Dzieci są bardzo silnie uzależnione od ocen i opinii dorosłych. W późniejszym wieku coraz większe znaczenie zyskuje grupa rówieśnicza, a także osoby publiczne, takie jak aktorzy, muzycy, sportowcy czy celebryci.

Rodzice są zazwyczaj pierwszymi wzorcami społecznymi dziecka. To od nich dziecko przejmuje pierwsze zachowania społeczne, poglądy oraz sposoby oceniania rzeczywistości. Wraz z rozwojem dziecka poszerza się liczba osób stanowiących źródło aprobaty, jednak nie wszystkie zachowania nawet najbardziej cenionych osób są bezpośrednio kopiowane.

Zbigniew Ziemiński określa socjalizację jako proces wdrażania jednostki do życia społecznego poprzez przyswajanie wzorów zachowania, norm oraz wartości obowiązujących w danym społeczeństwie. Proces ten prowadzi do internalizacji norm, czyli uznawania ich za własne oraz kierowania się nimi w codziennym życiu.[4](#)

W życiu społecznym można wyróżnić kilka rodzajów wzorców osobowych. Jednym z nich jest wzór przeciętny. Nie jest on zwykle wyraźnie sformułowany, lecz funkcjonuje w organizacjach i grupach społecznych jako zbiór minimalnych wymagań wobec członka grupy. Osoba reprezentująca taki wzór realizuje podstawowe obowiązki, nie wyróżniając się ani pozytywnie, ani negatywnie. Tego rodzaju wzorzec działa najczęściej w sposób automatyczny i bezrefleksyjny. Trudno go jednoznacznie określić, ponieważ brakuje wyraźnego punktu odniesienia.[5](#).

Kolejnym rodzajem jest wzór idealnie pozytywny. Obejmuje on zespół jasno określonych norm wskazujących, jakie cechy i działania powinien posiadać członek grupy, aby zdobyć najwyższe uznanie społeczne. Osoba realizująca taki wzorzec staje się przykładem godnym naśladowania i cieszy się dużym autorytetem.

Istnieje także wzór negatywny, obejmujący cechy oraz zachowania nieakceptowane przez daną grupę społeczną. Wzorzec ten określa, jakie działania uznawane są za szczególnie naganne i mogą prowadzić do sankcji lub odrzucenia społecznego. Wskazuje więc granice zachowań dopuszczalnych w danej społeczności.[6](#)

Istotnym elementem życia społecznego są również stereotypy. Psychologia definiuje je jako szczególny rodzaj schematów odnoszących się do osób lub grup społecznych. Stereotypy charakteryzują się przede wszystkim nadmiernym uproszczeniem rzeczywistości, silnym wartościowaniem oraz przekonaniem, że wszyscy członkowie danej grupy są do siebie bardzo podobni. Dodatkowo stereotypy cechują się niewielką podatnością na zmianę, nawet wtedy, gdy pojawiają się informacje przeczące wcześniejszym przekonaniom.[7](#)

Elliot Aronson zwraca uwagę, że stereotypy wpływają na nasze oczekiwania wobec innych ludzi. Kiedy przypisujemy komuś określoną kategorię społeczną, automatycznie uruchamiamy związane z nią przekonania i przewidywania dotyczące zachowania tej osoby. Przykładowo użycie określeń takich jak „profesor”, „rasista” czy „rozrywkowa dziewczyna” powoduje, że zaczynamy interpretować zachowanie danej osoby zgodnie z funkcjonującymi stereotypami.[8](#):

Stereotypy prowadzą także do zjawiska określanego mianem iluzorycznej korelacji. Polega ono na dostrzeganiu zależności tam, gdzie w rzeczywistości one nie występują. Człowiek pod wpływem stereotypu może błędnie uznawać pewne cechy lub zachowania za charakterystyczne dla określonej grupy społecznej. Przykładem może być przecenianie ryzyka zakażenia wirusem HIV wśród lesbijek, mimo że badania wskazują na bardzo niski poziom zakażeń w tej grupie. Stereotyp powoduje więc powstawanie błędnych przekonań, które następnie same stają się „dowodem” potwierdzającym wcześniejsze uprzedzenia.

Kolejnym skutkiem stereotypizacji jest podział ludzi na grupę własną oraz grupę obcą. Ludzie mają naturalną tendencję do dzielenia świata społecznego na „my” i „oni”. Członkowie własnej grupy są zazwyczaj oceniani bardziej pozytywnie i postrzegani jako bardziej zróżnicowani, natomiast członkowie grup obcych wydają się do siebie podobni. Zjawisko to określane jest jako faworyzowanie grupy własnej. Polega ono na uznawaniu własnej grupy za lepszą oraz przyznawaniu jej

większych przywilejów i pozytywnych ocen.

Literatura

1. Pieter, „Poznanie środowiska wychowawczego” Ossolineum, Wrocław 1964
2. K. Sośnicki, „Istota i cele wychowania” Nasza Księgarnia, Warszawa 1967
3. Domachowski „Przewodnik po psychologii społecznej” PWN, Warszawa 1998
4. B Woźniak, „Zarys Socjologii Edukacji I zachowań społecznych” Wydawnictwo Uczelniane BWSH, Koszalin 1998
5. Ziemiński „Elementy Socjologii” Wydawnictwo „Ars boni et aequi”, Poznań 1994
6. Strelau, red. nauk. “Psychologia, podręcznik akademicki” GWP Gdańsk 2000
7. Aronson “Człowiek istota społeczna” PWN, Warszawa 1999

[1](#) J. Pieter, „Poznanie środowiska wychowawczego”. Ossolineum, Wrocław 1964, s41

[2](#) Por. K. Sośnicki, „Istota i cele wychowania”. Nasza Księgarnia, Warszawa 1967, s.7

[3](#) W. Domachowski „Przewodnik po psychologii społecznej PWN, Warszawa 1998, s. 76

[4](#) W. Domachowski „Przewodnik po psychologii społecznej PWN, Warszawa 1998, s. 76

[5](#) R.B. Woźniak, „Zarys Socjologii Edukacji I zachowań społecznych” Wydawnictwo Uczelniane BWSH, Koszalin 1998, s. 153

[6](#) Z. Ziemiński „Elementy Socjologii” Wydawnictwo „Ars boni et aequi”, Poznań 1994, s. 30

[7](#) J. Strelau, red. nauk. “Psychologia, podręcznik akademicki”

GWP Gdańsk 2000, s. 206

8 E. Aronson "Człowiek istota społeczna. PWN, Warszawa 1999, s. 179

Jeśli potrzebujesz pomocy w napisaniu referatu czy innej pracy, to polecamy serwis [pisanie prac](#) - prace pisane na (prawie) każdy temat